

Beata Mydłowska

Uczelnia Społeczno-Medyczna w Warszawie

<https://orcid.org/0000-0003-3235-1289>

Asystent postpenitencjarny w nowym modelu wsparcia resocjalizacyjnego

Abstrakt: Artykuł przedstawia innowacyjne spojrzenie na pomoc postpenitencjarną proponując nowy model wsparcia dla osób opuszczających zakłady karne. Jego fundamentem są obecne w dotychczasowej praktyce formy działań wspomagających ponowne włączenie się w życie społeczne i zawodowe. Szczególną wagę przywiązuje się tu do aspektu relacji nie tylko indywidualnej i partnerskiej, ale również ciągłej. Daje to gwarancję skuteczności nie tylko na etapie koordynacji pomocy instytucjonalnej i wsparcia emocjonalnego podczas pomocy w rozwiązywaniu problemów życiowych zaraz po wyjściu na wolność, ale jeszcze na etapie oddziaływań resocjalizacyjnych w zakładzie karnym, co najmniej sześć miesięcy przed planowanym opuszczeniem zakładu karnego. Pozwala to na lepsze poznanie potrzeb, deficytów i potencjałów osadzonego i opracowanie indywidualnego planu rozwoju zawodowego, społecznego itd.

Słowa kluczowe: pomoc postpenitencjarna, resocjalizacja, asystent postpenitencjarny.

Wprowadzenie

Współczesna pedagogika resocjalizacyjna coraz częściej podkreśla potrzebę poszerzenia oddziaływań resocjalizacyjnych o działania następujące po opuszczeniu przez skazanych zakładu karnego. Tradycyjny model pomocy postpenitencjarnej, koncentrujący się na doraźnych formach wsparcia finansowego czy rzeczowego, okazuje się niewystarczający wobec złożoności problemów osób opuszczających

zakłady karne (Urban, 2019; Mydłowska, 2022). Coraz większe znaczenie przypisuje się więc modelowi o charakterze transmuralnym, w którym proces resocjalizacji nie kończy się wraz z zakończeniem kary, lecz trwa w sposób ciągły – obejmując etap przygotowania do życia na wolności oraz wsparcie w pierwszych miesiącach i latach po zwolnieniu.

W tym kontekście pojawia się nowa rola – asystenta postpenitencjarnego, czyli specjalisty towarzyszącego byłemu skazanemu w procesie ponownego włączania się w życie społeczne i zawodowe. Jego praca stanowi element nowoczesnego systemu resocjalizacyjnego, który łączy perspektywę psychologiczną, społeczną i edukacyjną, a przede wszystkim opiera się na idei indywidualizacji oddziaływań.

Kontekst systemowy i potrzeba zmian

Według danych Centralnego Zarządu Służby Więziennej (CZSW, 2025) w Polsce, w lipcu 2025 roku przebywało w zakładach karnych ponad 70 tys. osób. W porównaniu z rokiem 2024 nastąpił przyrost o blisko 9%. Taka zmiana nie jest zjawiskiem marginalnym i może być interpretowana wielowymiarowo. Analizując dane dotyczące populacji więziennej można zauważyć, że zmiany w tym zakresie mają charakter dynamiczny i są uzależnione od wielu czynników. Po pierwsze, wzrost liczby osadzonych może wynikać z zaostrzenia polityki karnej i częstszego orzekania kar pozbawienia wolności, w tym również wobec sprawców przestępstw o mniejszym ciężarze gatunkowym, gdzie wcześniej stosowano kary wolnościowe. Może to także świadczyć o zmianach w praktyce sądowej lub o zwiększonej skuteczności organów ścigania w wykrywaniu przestępstw. Po drugie, dane te mogą odzwierciedlać pogłębiające się problemy społeczne, w tym wzrost ubóstwa, bezrobocia czy zaburzeń zdrowia psychicznego, które w wielu przypadkach stanowią tło zachowań przestępczych. Warto również uwzględnić wpływ sytuacji migracyjnej oraz niestabilności ekonomicznej, które mogą pośrednio przyczyniać się do wzrostu przestępczości.

Z drugiej strony, tak znaczący wzrost populacji więziennej rodzi pytania o kondycję systemu penitencjarnego. Większe zagęszczenie osadzonych w jednostkach może prowadzić do przeciążenia infrastruktury, utrudnień w realizacji programów resocjalizacyjnych oraz pogorszenia warunków bytowych. To z kolei może osłabiać skuteczność oddziaływań wychowawczych i utrudniać proces readaptacji społecznej po odbyciu kary. Z perspektywy pedagogiki resocjalizacyjnej, kluczowe jest więc nie tylko monitorowanie liczby osadzonych, ale także analiza jakości działań prowadzonych w zakładach karnych – dostępności pracy, terapii, edukacji i wsparcia psychologicznego. Wzrost liczby skazanych powinien być impulsem do refleksji nad tym, w jakim stopniu system penitencjarny realizuje dziś swoje podstawowe funkcje: ochronną, prewencyjną i resocjalizacyjną.

Warto również zwrócić uwagę na dane CZSW (2024), które wskazują, że w Polsce w 2024 roku odnotowano wzrost liczby osób ukaranych, które zostały skreślone z ewidencji, w porównaniu z rokiem poprzednim. Wartość ogólna wzrosła z 18 323 w 2023 roku do 19 714 w 2024 roku, co stanowi wzrost o ok. 7,6%. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby, które zakończyły odbywanie kary pozbawienia wolności. W 2023 roku było ich 17 058, natomiast w roku 2024 – 18 336. Wzrost o 1278 przypadków potwierdza tendencję do zwiększenia liczby osadzonych kończących karę w ustawowym terminie, co może być efektem stabilizacji orzecznictwa sądowego, większej dyscypliny wykonawczej, a także zmian w polityce penitencjarnej, sprzyjających kończeniu kar bez konieczności stosowania dodatkowych środków przymusu. W niewielkim stopniu wzrosła również liczba osób zwolnionych na mocy decyzji organów prowadzących postępowania karne (z 170 do 169 ogółem – zmiana nieistotna statystycznie, choć widoczna różnica między poszczególnymi jednostkami waha się w granicach kilku przypadków). Wyraźniejszy wzrost odnotowano w kategorii „uiszczenie grzywny” – z 1064 w 2023 roku do 1169 w roku 2024. Wskazuje to na większą skuteczność egzekucji finansowych lub wyższy poziom świadomości prawnej osób skazanych, które decydują się na uregulowanie należności, unikając tym samym dalszych konsekwencji karnych. Stosunkowo nieliczne przypadki dotyczą „przerw w wykonaniu kary” – wzrost z 21 do 24 przypadków – oraz „innych przyczyn”, gdzie liczba skreśleń zwiększyła się z 10 do 16. Choć liczby te są niewielkie, mogą one świadczyć o pewnej elastyczności systemu wykonawczego i stosowaniu indywidualnych rozwiązań w wyjątkowych sytuacjach (np. stan zdrowia, sytuacja rodzinna). Średnia kwartalna (obejmująca: zwolnionych na mocy organu prowadzącego postępowanie karne, koniec kary, uiszczenie grzywny, przerwa w wykonywaniu kary, inne przyczyny) liczba osób skreślonych z ewidencji w 2024 roku wyniosła 1659, wobec 1585 w roku 2023. Oznacza to wzrost o ok. 74 osoby na kwartał (CZSW, 2024).

Dane te można interpretować jako przejaw zwiększonej dynamiki przepływu osób w systemie penitencjarnym – zarówno w zakresie zakończenia kar, jak i bieżących decyzji administracyjnych. Wzrost liczby osób kończących karę w przewidzianym terminie można uznać za pozytywny sygnał świadczący o względnej stabilności procesu resocjalizacji instytucjonalnej. Oznacza to, że coraz większy odsetek skazanych odbywa karę w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami, bez konieczności stosowania dodatkowych środków przymusu czy przerw w wykonaniu kary. W praktyce może to wskazywać na wzrost samokontroli, odpowiedzialności i zdolności adaptacyjnych osadzonych – cech istotnych z perspektywy przygotowania do życia po opuszczeniu zakładu karnego. Utrzymujący się niski poziom zwolnień z przyczyn innych niż zakończenie kary (np. uiszczenie grzywny, decyzje organów procesowych, przerwy w odbywaniu kary) sugeruje, że system penitencjarny w dalszym ciągu koncentruje się na realizacji kary pozbawienia wolności w pełnym wymiarze. W ujęciu resocjalizacyjnym może to jednak ograniczać

możliwości stosowania bardziej elastycznych form oddziaływań, takich jak dozór kuratora, praca na zewnątrz zakładu czy programy półotwarte, które sprzyjają płynniejszemu przejściu z izolacji do wolności.

Natomiast z perspektywy przygotowania do readaptacji społecznej, niepokojący pozostaje fakt, że nadal niewielki odsetek osób korzysta z przerw w odbywaniu kary lub innych form wsparcia przed wyjściem na wolność. Wskazuje to na utrzymującą się „lukę przejściową” między środowiskiem zamkniętym a otwartym – zjawisko często określane w literaturze jako próżnia instytucjonalna¹. Brak ciągłości oddziaływań, w tym brak wystarczającego przygotowania do życia poza murami więzienia, może utrudniać proces reintegracji i zwiększać ryzyko powrotności do przestępstwa. Jest to jeden z głównych czynników sprzyjających recydywie. Po wyjściu na wolność były więźni często doświadczają tzw. szoku ponownego przystosowania. Po długim okresie izolacji musi na nowo nauczyć się funkcjonować w środowisku, które w międzyczasie mogło ulec zmianie – zarówno technologicznie, jak i społecznie. Zmieniają się normy, relacje, a często także oczekiwania wobec niego. Wielu byłych osadzonych ma trudności w odnalezieniu się w świecie, w którym wymaga się samodzielności, odpowiedzialności i umiejętności podejmowania decyzji.

Wśród najczęściej występujących trudności, z jakimi zmagają się osoby opuszczające zakłady karne, a które istotnie utrudniają proces ich readaptacji społecznej, wymienić należy przede wszystkim negatywny odbiór społeczny (Ambrozik, 2007, 2016), skutkujący stygmatyzacją i ograniczeniem możliwości ponownej integracji ze środowiskiem. Nie bez znaczenia pozostaje również brak wsparcia ze strony rodziny i bliskich, co sprzyja poczuciu osamotnienia oraz utrudnia odbudowę sieci społecznych. Dodatkowym czynnikiem, utrudniającym funkcjonowanie po odbyciu kary, jest obniżone poczucie własnej wartości, niska odporność na wpływy otoczenia i trudności w zachowaniu postaw asertywnych, a często także brak „przebaczenia od innych i samych sobie” (Lewicka-Zelent, 2025, s. 61). U wielu byłych skazanych obserwuje się także problemy w nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji emocjonalnych, a niekiedy również lekceważący stosunek do obowiązujących norm społecznych. Wymiar społeczno-ekonomiczny tych trudności potęguje zjawisko bezrobocia w środowisku lokalnym oraz niski poziom świadomości życiowej i ograniczone perspektywy zawodowe. Wszystkie te czynniki, występujące często w sposób skumulowany, powodują, że proces reintegracji wymaga długofalowego i zindywidualizowanego wsparcia (Mydłowska, 2025). Odnosząc się

.....

¹ Leszek Pytka używał tego terminu, opisując lukę między instytucją więzienia a środowiskiem otwartym, wskazując, że brak spójnych działań po zwolnieniu z zakładu karnego prowadzi do dezorientacji i trudności adaptacyjnych byłych więźniów (Pytka, 2000, 2005). Również Bronisław Urban zwracał uwagę na problem „instytucjonalnej pustki”, jaka powstaje między końcem kary a momentem wejścia w system pomocy społecznej. Pisał o braku ciągłości oddziaływań resocjalizacyjnych i niepowiązaniu systemów wsparcia (Urban, 2008, 2015).

do wskazanych wcześniej problemów adaptacyjnych osób opuszczających zakłady karne, Anna Szymanowska (2006) wyróżniła pięć podstawowych grup czynników, które mogą istotnie utrudniać proces readaptacji społecznej. Mają one swoje źródło zarówno w przebiegu procesu resocjalizacyjnego, jak i w uwarunkowaniach psychologiczno-osobowościowych sprawcy. Pierwszą grupę stanowią czynniki o charakterze emocjonalno-neurotycznym, przejawiające się obniżoną samooceną, brakiem wiary we własne możliwości oraz lękiem przed przeciwstawieniem się presji środowiska. Utrudniają one samodzielne podejmowanie decyzji i budowanie poczucia sprawczości. Drugą grupę tworzą czynniki związane z utrwaloną identyfikacją ze środowiskiem przestępczym oraz zjawiskiem prizonizacji, czyli przystosowania się do warunków życia więziennego i akceptacji charakterystycznych dla niego norm oraz wzorców zachowań. Skutkuje to trudnościami w funkcjonowaniu w realiach życia na wolności. Trzecia grupa obejmuje czynniki dotyczące braku umiejętności kontroli zachowań i emocji. Osoby te często reagują impulsywnie, wykazują tendencje do agresji, a także skłonność do sięgania po alkohol i inne substancje psychoaktywne. Zjawiska te wynikają z niskich kompetencji w zakresie radzenia sobie ze stresem i rozwiązywania problemów. Czwartą grupę stanowią czynniki edukacyjno-zawodowe – brak wyuczonego zawodu, niskie kwalifikacje oraz deficyty w zakresie wykształcenia, które ograniczają możliwości zatrudnienia i utrudniają ekonomiczną samodzielność po opuszczeniu zakładu karnego. Zaś piątą grupę tworzą czynniki związane z brakiem umiejętności samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie. Osoby takie często przejawiają postawy zależnościowe, oczekując, że inni będą podejmować decyzje i działania w ich imieniu, co utrwała bierność i utrudnia proces reintegracji (Szymanowska, 2006, s. 190). Po stronie czynników endogennych, które mogą utrudniać proces readaptacji społecznej, warto wskazać szereg wewnętrznych barier psychologicznych i osobowościowych charakterystycznych dla osób opuszczających zakłady karne. Wśród nich wymienia się między innymi pesymistyczny sposób postrzegania świata i własnej przyszłości, niską aktywność życiową oraz ograniczoną odporność na sytuacje stresowe i frustrujące. Często obserwuje się także skłonność do ulegania wpływom innych osób lub, przeciwnie – do wykorzystywania otoczenia dla własnych celów. Zjawiska te świadczą o trudnościach w zakresie samoregulacji i wewnętrznej motywacji, które są niezbędne do efektywnego funkcjonowania w warunkach wolnościowych (Mydlowska, 2023).

W kontekście czynników sprzyjających powrotności do przestępstwa (recydywie) szczególnie istotne pozostają bariery o charakterze społecznym i ekonomicznym. Do najczęściej wskazywanych należą: trudności w znalezieniu zatrudnienia, brak kwalifikacji zawodowych oraz niski poziom wykształcenia, które znacząco ograniczają możliwości samodzielnego utrzymania się. Nie mniej istotne są problemy natury rodzinnej i emocjonalnej – brak wsparcia ze strony najbliższych, poczucie samotności czy trudności w odbudowie relacji z rodziną. Czynniki te często współwystępują z uzależnieniami od alkoholu lub substancji psychoaktywnych,

a także z doświadczeniem odrzucenia i niechęci ze strony społeczeństwa. W efekcie u wielu byłych skazanych pojawia się lęk przed samodzielnym podejmowaniem decyzji, bierność, brak perspektyw rozwojowych oraz – co szczególnie niebezpieczne – powrót do dawnych środowisk przestępczych, które oferują pozornie znane i „bezpieczne” wzorce funkcjonowania (Mydłowska, 2025, w druku). Tradycyjny model pomocy postpenitencjarnej, zdominowany przez instytucje państwowe, nie jest w stanie zapewnić ciągłości oddziaływań. Często kończy się w momencie zwolnienia z zakładu karnego, pozostawiając jednostkę samą wobec barier społecznych, ekonomicznych i psychologicznych (Hołyst, 1984). Dlatego jednym z kluczowych założeń współczesnych strategii readaptacyjnych jest dążenie do zwiększenia efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych poprzez eliminację tzw. próżni instytucjonalnej, która często pojawia się w chwili przejścia jednostki z przestrzeni izolacji penitencjarnej do życia w społeczeństwie otwartym. Chodzi tu o sytuację, w której zakończenie odbywania kary nie wiąże się z kontynuacją żadnych działań wspierających – ani formalnych, ani nieformalnych – co sprawia, że osoba opuszczająca zakład karny staje w obliczu szeregu problemów bez realnego zaplecza pomocowego. Brak spójności między systemem penitencjarnym a instytucjami środowiskowymi skutkuje często nagłym zerwaniem relacji wsparcia, dezorientacją i poczuciem osamotnienia, co w konsekwencji może prowadzić do ponownego popadania w konflikty z prawem lub pogłębienia marginalizacji społecznej.

W odpowiedzi na te problemy coraz wyraźniej kształtują się w Europie i – w ograniczonym zakresie – także w Polsce, rozwiązania o charakterze transmuralnym, które integrują działania służby więziennej, kuratorów, pracowników socjalnych i organizacji pozarządowych. Model ten zakłada ciągłość oddziaływań pomocowych i resocjalizacyjnych, obejmując zarówno etap pobytu w zakładzie karnym, jak i czas po wyjściu na wolność². Istotą tego podejścia jest zintegrowane i zaplanowane towarzyszenie osobie skazanej zarówno w okresie odbywania kary, jak i po jej zakończeniu, z naciskiem na płynność i kontynuację działań adaptacyjnych. Zamiast sytuacji, w której były skazany zostaje nagle pozostawiony sam sobie – bez wsparcia mieszkaniowego, zawodowego czy terapeutycznego – system transmuralny proponuje rozwiązania oparte na współpracy instytucji penitencjarnych, pomocy społecznej, kuratorskiej służby sądowej, urzędów pracy oraz organizacji pozarządowych. Na tej podstawie możemy zdefiniować system transmuralny pomocy postpenitencjarnej – to zintegrowany model wsparcia, który

.....

² Termin „transmuralny” wywodzi się z łac. *trans* (‘przez’) i *murus* (‘mur’), a jego pierwotne znaczenie odnosi się do procesów obejmujących całą grubość ściany (np. w medycynie – „zawał transmuralny”). W kontekście pedagogiki resocjalizacyjnej i polityki społecznej termin ten został zaadaptowany metaforycznie i oznacza system wsparcia przekraczający „mur więzienny”, tj. ciągłość oddziaływań resocjalizacyjnych i społecznych od momentu osadzenia aż po pełną reintegrację w środowisku otwartym. Model ten znajduje odzwierciedlenie w europejskich praktykach tzw. *through-the-gate support* lub *transmural reintegration*, rozwijanych m.in. w Holandii i Belgii (por. Graham, 2019; Padfield, van Zyl Smit, 2019).

zapewnia ciągłość działań resocjalizacyjnych i reintegracyjnych, łącząc oddziaływania penitencjarne z pomocą środowiskową, w celu skutecznego powrotu osoby po odbyciu kary do społeczeństwa – co łączy się z transgresją środowiskową (Kozielecki, 2001), polegającą na przekraczaniu granic między izolacją a społeczeństwem. Działania te powinny być jednak nie tylko zintegrowane, ale i koordynowane przez konkretną osobę – dedykowanego specjalistę, który zna historię danej jednostki, rozumie jej sytuację życiową oraz potrafi stworzyć indywidualny plan wsparcia. W tym kontekście coraz częściej dostrzega się potrzebę powołania nowej roli zawodowej – asystenta postpenitencjarnego – osoby przygotowanej merytorycznie, psychologicznie i organizacyjnie do pełnienia funkcji łącznika między zakładem karnym a środowiskiem lokalnym, a zarazem towarzysza procesu reintegracji społecznej (Mydlowska, 2024, s. 233–234). Asystent postpenitencjarny nie zastępuje pracownika socjalnego, kuratora czy wychowawcy, ale uzupełnia system wsparcia o element relacji indywidualnej, partnerskiej i ciągłej. Jego zadaniem jest nie tylko koordynowanie działań wielu instytucji, ale przede wszystkim budowanie relacji zaufania, prowadzenie rozmów motywujących, wspieranie w sprawach codziennych oraz czuwanie nad realizacją uzgodnionych celów (np. pomoc w znalezieniu pracy, mieszkania, kontakt z rodziną, leczenie uzależnień). Wprowadzenie tej funkcji, szczególnie w ramach systemu transmuralnego, mogłoby istotnie zwiększyć skuteczność polityki postpenitencjarnej – nie tylko w wymiarze redukcji recydywy, ale przede wszystkim w zakresie trwałego i godnego powrotu jednostki do społeczeństwa.

Model syntetyczny zawodu asystent postpenitencjarny-propozycja autorska

Polityka resocjalizacyjna osiąga największą skuteczność wówczas, gdy koncentruje się na podnoszeniu jakości życia całego społeczeństwa, jednocześnie obejmując wsparciem wszystkie osoby wymagające pomocy – również te, które dopuściły się czynów przestępczych. Taki sposób myślenia zakłada, że resocjalizacji nie należy pojmować wyłącznie jako działań ukierunkowanych na zapobieganie recydywie, lecz raczej jako proces wspierania i wzmacniania aktywności zgodnych z normami społecznymi. W tym ujęciu resocjalizacja przestaje być działaniem „wobec” sprawcy, a staje się procesem, w który sprawca angażuje się sam – podejmując wysiłek zmiany i odpowiedzialności za własne życie (Opora, 2012). Zwiększenie skuteczności tych działań wymaga wprowadzenia rozwiązań systemowych, które pozwolą uniknąć tzw. *próżni instytucjonalnej*, powstającej w momencie zakończenia odbywania kary. Właśnie wtedy osoba opuszczająca zakład karny najczęściej zostaje sama z problemami, które przerastają jej możliwości – brakiem pracy, mieszkania, środków do życia, a często także z poczuciem odrzucenia i utraty sensu. Odpowiedzią na tę lukę jest model asystenta postpenitencjarnego:

Opis zawodu³

Asystent postpenitencjarny to specjalista działający na styku resocjalizacji, pracy socjalnej i aktywizacji społeczno-zawodowej, którego zadaniem jest udzielanie wsparcia osobom opuszczającym zakłady karne w procesie ich powrotu do życia w społeczeństwie. Jest to zawód o charakterze pomocowym i środowiskowym, zorientowany na indywidualną pracę z byłym skazanym, a także na współdziałanie z lokalnymi instytucjami i organizacjami. Pomaga w odbudowaniu relacji rodzinnych poprzez inicjowanie i wspieranie aktywności byłego osadzonego i jego rodziny.

Synteza zawodu

Asystent postpenitencjarny towarzyszy osobie wychodzącej na wolność na różnych etapach readaptacji społecznej, koordynując pomoc instytucjonalną, wspierając emocjonalnie oraz pomagając w rozwiązywaniu problemów życiowych. Jest łącznikiem pomiędzy zakładem karnym a środowiskiem otwartym, zapewniając ciągłość oddziaływań resocjalizacyjnych i socjalnych w ramach tzw. modelu transmuralnego. Ważnym założeniem tego modelu jest rozpoczęcie pracy asystenta już na etapie przygotowania do zwolnienia – co najmniej sześć miesięcy przed planowanym opuszczeniem zakładu karnego. Ten okres pozwala na dokładne poznanie sytuacji życiowej osadzonego, jego potrzeb, deficytów i potencjałów, a także na opracowanie indywidualnego planu wsparcia obejmującego działania edukacyjne, zawodowe, terapeutyczne i społeczne. Dzięki temu moment wyjścia na wolność nie staje się nagłym przełomem, lecz naturalnym przejściem z przestrzeni izolacji do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie.

Opis pracy i sposób jej wykonywania

Praca asystenta opiera się na indywidualnym podejściu do podopiecznego.

Zadania obejmują m.in.:

- diagnozowanie potrzeb osoby opuszczającej zakład karny,
- opracowanie i realizację indywidualnego planu wsparcia,
- motywowanie do aktywności społecznej i zawodowej,
- pomoc w kontaktach z urzędami, rodziną i organizacjami społecznymi,
- wspieranie w poszukiwaniu mieszkania, pracy, leczenia, szkoleń,
- współpracę z kuratorami, pracownikami socjalnymi, PUP, OPS, NGO,
- monitorowanie postępów i dokumentowanie przebiegu wsparcia.

.....

³ Inspiracją do sposobu opisu zawodu stały się opracowania dotyczące zawodów, publikowane przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w szczególności przez Departament Rynku Pracy, np. opisy dotyczące specjalistów do spraw społecznych.

Asystent może prowadzić pracę bezpośrednio w miejscu pobytu podopiecznego (w terenie), w siedzibie instytucji pomocowej, w ramach spotkań indywidualnych, grupowych lub zdalnych. Współpraca opiera się na relacji partnerskiej, z zachowaniem zasad etycznych i poufności.

Środowisko pracy

Asystent działa w ścisłej współpracy z wychowawcami penitencjarnymi, kuratorami sądowymi, psychologami, doradcami zawodowymi i organizacjami pozarządowymi. Jego rola w ostatnim półroczu kary jest kluczowa – to wtedy przygotowuje osobę osadzoną do samodzielnego funkcjonowania poza murami więzienia: pomaga w napisaniu CV, kontaktuje się z potencjalnymi pracodawcami, ustala możliwości zamieszkania, planuje ścieżkę wsparcia po wyjściu. Dzięki temu skazany nie wychodzi w pustkę, lecz w zaplanowaną i zorganizowaną rzeczywistość, w której ma realne oparcie.

Praca asystenta ma charakter indywidualny i elastyczny. Każdy przypadek wymaga odrębnego planu działania, opartego na diagnozie potrzeb i możliwości podopiecznego. Asystent pomaga w ustaleniu realistycznych celów, motywuje do ich realizacji i wspiera w sytuacjach kryzysowych. Ważne jest, by potrafił utrzymać równowagę między empatią a asertywnością, zachowując przy tym pełen profesjonalizm i poufność.

Środowiskiem pracy asystenta jest także przestrzeń lokalna: miasto, gmina lub powiat, w której mieszka lub przebywa osoba opuszczająca zakład karny. Miejscami realizacji zadań są najczęściej:

- instytucje pomocy społecznej (OPS, MOPS, PCPR),
- organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia),
- centra integracji społecznej (CIS, KIS),
- zakłady karne i areszty śledcze (etap przygotowawczy do wyjścia),
- placówki wsparcia dziennego lub hostele readaptacyjne.

Praca może mieć charakter mobilny, obejmując wizyty środowiskowe, interwencje w terenie, obecność podczas spotkań w urzędach lub sądach. Niekiedy asystent działa w warunkach podwyższonego ryzyka społecznego.

Wymagania psychofizyczne i zdrowotne

Praca w zawodzie asystenta postpenitencjarnego wymaga:

- dobrej kondycji psychicznej i odporności na stres,
- wysokiego poziomu empatii i umiejętności rozumienia trudnych sytuacji życiowych,
- zdolności do pracy z osobami o zróżnicowanym profilu (np. z uzależnieniami, chorobami psychicznymi, po traumach),
- umiejętności koncentracji i samodzielnego podejmowania decyzji,
- wysokiej kultury osobistej oraz umiejętności prowadzenia rozmów wspierających,
- sprawności organizacyjnej i elastyczności w działaniu.

Nie są wymagane szczególne predyspozycje fizyczne, jednak istotna jest zdolność do pracy w terenie, odporność emocjonalna i gotowość do podejmowania działań interwencyjnych.

Wykształcenie, kwalifikacje i uprawnienia preferowane do podjęcia pracy

Preferowane kierunki wykształcenia wyższego to:

- pedagogika resocjalizacyjna lub społeczna,
- praca socjalna,
- psychologia,
- socjologia,
- politologia (specjalizacje społeczne).

Dodatkowym atutem są:

- kursy z zakresu pracy środowiskowej, mediacji, komunikacji pomocowej,
- doświadczenie w pracy z osobami wykluczonymi społecznie,
- znajomość przepisów prawa karnego wykonawczego i ustawy o pomocy społecznej.

Wskazane jest posiadanie prawa jazdy kat. B oraz znajomość obsługi systemów elektronicznych stosowanych w instytucjach pomocowych.

Możliwości rozwoju zawodowego

Zawód asystenta postpenitencjarnego stwarza przestrzeń do:

- specjalizacji w określonych obszarach (np. praca z osobami uzależnionymi, ofiarami przemocy, młodzieżą, cudzoziemcami),
- awansu zawodowego (np. koordynator zespołu, trener kadry wsparcia, lider projektów społecznych),
- podejmowania działalności badawczej, eksperckiej lub szkoleniowej,
- pracy w administracji publicznej, organizacjach pozarządowych, projektach krajowych i europejskich.

Asystent może także rozwijać się w kierunku pracy kuratorskiej, pracy socjalnej lub pedagogiki specjalnej.

Zawody pokrewne

- pracownik socjalny,
- kurator sądowy,
- doradca zawodowy,
- streetworker,
- pedagog resocjalizacyjny,
- wychowawca w placówkach socjalizacyjnych,
- trener pracy,
- specjalista pracy z rodziną,
- interwent kryzysowy,
- mediator społeczny.

Zadania zawodowe i wymagane kompetencje

Zadania zawodowe

- przeprowadzenie kompleksowej diagnozy sytuacji życiowej osoby przygotowującej się do opuszczenia zakładu karnego i po zwolnieniu,
- opracowanie i wdrożenie indywidualnego planu wsparcia (edukacja, zatrudnienie, mieszkanie, zdrowie, terapia),
- koordynacja działań między instytucjami (pomoc społeczna, urzędy pracy, służby zdrowia, organizacje pozarządowe, kuratela),
- towarzyszenie w kontakcie z pracodawcami, instytucjami administracyjnymi i sądowymi; pomoc w formalnościach (dokumenty, wnioski, rejestracje),
- wsparcie w reintegracji rodzinnej i społecznej; mediacja w relacjach rodzinnych i środowiskowych,
- monitorowanie postępów, ewaluacja efektów wsparcia i wprowadzanie korekt do planu działania,
- podejmowanie interwencji kryzysowej i udzielanie pierwszego wsparcia w sytuacjach nagłych (kryzys mieszkaniowy, utrata pracy, zaostrzenie problemów uzależnień, agresja, załamanie),
- prowadzenie działań profilaktycznych i edukacyjnych (warsztaty, treningi umiejętności społecznych, doradztwo zawodowe),
- dokumentowanie przebiegu wsparcia i raportowanie do instytucji zlecających oraz zespołów interdyscyplinarnych.

Kompetencje zawodowe – wiedza

- systematyczna znajomość struktur i zasad funkcjonowania systemu pomocy społecznej, rynku pracy, służb penitencjarnych oraz kurateli sądowej,
- znajomość procedur administracyjnych i prawnych istotnych dla reintegracji (świadczenia socjalne, zasady zatrudnienia, prawa i obowiązki byłego skazanego),
- wiedza z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej, pracy socjalnej i podstaw psychologii klinicznej oraz uzależnień,
- znajomość metod diagnozy społecznej i narzędzi do opracowania planu wsparcia (wywiad, ankieta, analiza zasobów),
- podstawy metod mediacji, interwencji kryzysowej oraz zasad etyki zawodowej i ochrony danych osobowych,
- orientacja w lokalnych zasobach pomocowych, ofertach edukacyjnych i programach aktywizacji zawodowej.

Kompetencje zawodowe – umiejętności i kompetencje społeczne

- umiejętność budowania relacji zaufania i nawiązywania kontaktu z osobami w trudnej sytuacji życiowej,

- kompetencje komunikacyjne: aktywne słuchanie, jasne formułowanie zaleceń, prowadzenie rozmów motywujących,
- zdolność do prowadzenia trudnych rozmów i mediacji, a także do zachowania równowagi między wsparciem a stawianiem granic,
- umiejętność pracy w zespole interdyscyplinarnym oraz koordynowania działań różnych podmiotów,
- odporność na stres, elastyczność, umiejętność adaptacji do zmiennych warunków pracy i nagłych sytuacji,
- umiejętności organizacyjne: planowanie działań, dokumentowanie pracy, monitorowanie rezultatów,
- kompetencje kulturowe i społeczno-emocjonalne: empatia, brak uprzedzeń, poszanowanie godności podopiecznego.

Profil kompetencji kluczowych dla zawodu

- diagnozowanie i planowanie – umiejętność rzetelnej oceny potrzeb oraz tworzenia realnych planów reintegracyjnych,
- koordynacja i nawiązywanie współpracy – zdolność do skutecznego łączenia zasobów instytucjonalnych i lokalnych partnerów,
- wsparcie psychospołeczne – kompetencje w zakresie motywowania, pracy z deficytami kompetencyjnymi i wspierania w kryzysie,
- interwencja praktyczna – umiejętność organizowania konkretnych działań (pozyskanie mieszkania, zatrudnienia, dostępu do terapii),
- komunikacja i mediacja – zdolność do prowadzenia negocjacji z pracodawcami, rodziną i instytucjami oraz łagodzenia konfliktów,
- profesjonalizm i etyka – przestrzeganie zasad poufności, transparentność działań, odpowiedzialność zawodowa,
- samodzielność i inicjatywa – zdolność do podejmowania decyzji terenowych, kreatywnego pozyskiwania rozwiązań i adaptowania działań do realiów podopiecznego.

Asystent postpenitencjarny jest osobą, która łączy funkcje pedagoga, doradcy zawodowego, pracownika socjalnego i mediatora. Jego działania obejmują zarówno sferę praktyczną – pomoc w znalezieniu pracy, mieszkania, kontaktu z urzędami – jak i emocjonalną, związaną z odbudową poczucia wartości i zaufania do innych ludzi (Machel, 2014; Pierzchała, 2020). Jak zauważa Czapów (1978), skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych zależy w dużym stopniu od tego, na ile osoba objęta pomocą odczuwa realne wsparcie i podmiotowe traktowanie. Asystent postpenitencjarny powinien zatem pełnić funkcję nie kontrolną, lecz wspierającą – tworząc relację partnerską i oparte na zaufaniu środowisko reintegracji. Goffman (1961), zwraca uwagę, że proces opuszczania instytucji totalnej jest doświadczeniem granicznym, wymagającym wsparcia o charakterze relacyjnym, a nie wyłącznie instytucjonalnym.

Podsumowanie

System transmuralny stanowi odpowiedź na potrzebę ciągłości procesu resocjalizacji. W takim ujęciu działania prowadzone w zakładzie karnym (np. szkolenia zawodowe, terapia, kursy kompetencji społecznych) są kontynuowane po opuszczeniu jednostki. Asystent postpenitencjarny odgrywa w tym systemie rolę koordynatora, który czuwa nad spójnością działań, pomaga utrzymać kontakt z instytucjami i zapobiega izolacji (Urban, Stanik, 2008). Model ten wpisuje się w europejskie trendy readaptacyjne, promujące zarządzanie procesem powrotu na wolność (*transition management*). Wymaga on nie tylko instytucjonalnej współpracy, ale także rozwoju lokalnych sieci wsparcia – rodzin, wolontariuszy, pracodawców i organizacji społecznych. Asystent postpenitencjarny pełni w tym układzie rolę łącznika między systemem a jednostką. W Polsce zawód asystenta postpenitencjarnego znajduje się dopiero w fazie instytucjonalizacji. Brakuje jednoznacznych ram prawnych, które określałyby jego status, zakres kompetencji oraz zasady kształcenia. Część zadań realizowana jest dziś przez kuratorów, pracowników socjalnych lub przedstawicieli organizacji pozarządowych, jednak brak koordynacji skutkuje rozproszeniem odpowiedzialności (Pierzchała, 2020).

Perspektywicznie funkcja ta może stać się jednym z kluczowych elementów krajowej polityki resocjalizacyjnej, podobnie jak w krajach Europy Zachodniej, gdzie asystenci postpenitencjarni są integralną częścią systemu pomocy postkarnej (European Forum for Urban Security, 2021). Rozwój zawodu wymaga jednak zarówno przygotowania formalnych standardów, jak i kształcenia akademickiego o profilu interdyscyplinarnym. Asystent postpenitencjarny w nowym modelu wsparcia resocjalizacyjnego stanowi odpowiedź na rosnącą potrzebę personalizacji i humanizacji pomocy postpenitencjarnej. Jego rola nie ogranicza się do organizowania pomocy instytucjonalnej, lecz obejmuje wspieranie przemiany jednostki – od zależności ku samodzielności, od stygmatyzacji ku odzyskaniu podmiotowości. W tym sensie asystent jest nie tylko pracownikiem systemu, ale przede wszystkim partnerem w procesie zmiany, który towarzyszy byłemu więźniowi w przekraczaniu barier i budowaniu nowej jakości życia. Nowy model wsparcia postpenitencjarnego, jeśli zostanie właściwie wdrożony, może stać się jednym z filarów skutecznej polityki resocjalizacyjnej państwa.

Abstract: Post-Penitentiary Assistant in a New Model of Resocialization Support

This article presents an innovative perspective on post-prison assistance, proposing a new model of support for individuals leaving prison. Its foundation is established in existing practice for supporting reintegration into social and professional life. Particular importance is placed on the relationship, not only individual and collaborative, but also ongoing. This ensures

effectiveness not only in the coordination of institutional assistance and emotional support for helping individuals address life problems immediately after release, but also during the rehabilitation phase in prison, at least six months before their planned release. This allows for a better understanding of the inmate's needs, deficits, and potential, and the development of an individual plan for professional and social development.

Keywords: post-penitentiary assistance, resocialization, post-penitentiary assistant.

Bibliografia

- [1] Ambrozik W., 2007, *Proces readaptacji społecznej i jego istota*, [w:] *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna* (182–183), (red.) B. Urban, J. Stanik, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- [2] Ambrozik W., 2016, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę uspołecznienia systemu oddziaływań*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [3] Barrett M., 2013, *Intercultural Competence: A Distinctive Hallmark of Interculturalism?* [w:] *Interculturalism and Multiculturalism: Similarities and Differences* (147–168), (red.) M. Barrett M., Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- [4] Czapów C., 1978, *Wychowanie resocjalizujące*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- [5] CZSW, 2024, *Rocznik Statystyczny Służby Więziennej 2014–2024*. Warszawa: Centralny Zarząd Służby Więziennej.
- [6] Graham H., 2019, *Rehabilitation Work: Supporting Desistance and Recovery*. London: Routledge.
- [7] European Forum for Urban Security, 2021, *Reintegration of Ex-Offenders in Europe: Best Practices and Policy Recommendations*, Paris: Efus.
- [8] Goffman E., 1961, *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, New York: Anchor Books.
- [9] Hołyst B., 1984, *Bariery resocjalizacji penalnej*, [w:] *Problemy współczesnej penitencjarystyki w Polsce*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- [10] Kozielecki J., 2001, *Psychotransgresjonizm. Nowy kierunek psychologii*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- [11] Lewicka-Zelent A., 2025, *Przebaczenie szansą na pomyślną readaptację społeczną osób pozbawionych wolności*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- [12] Machel H., 2014, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [13] Mydłowska B., 2022, *Uwarunkowania skuteczności oddziaływań postpenitencjarnych w Polsce*, [w:] *Oblicza współczesnej resocjalizacji* (87–103), (red.) B. Mydłowska, K. Pierzchała, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- [14] Mydłowska B., 2023, *Satysfakcja z pracy osadzonych w polskich zakładach karnych jako zasadniczy determinant skutecznego procesu resocjalizacji*, Lublin: Wydawnictwo Naukowe Episteme.
- [15] Mydłowska B., 2024, *Satysfakcja z pracy osadzonych w zakładach karnych jako podstawa konstruowania przyszłych planów zawodowych*, „Resocjalizacja Polska”, 28, 221–234.
- [16] Mydłowska B., 2025, *The Factors Limiting the Effectiveness of Resocialization of Prisoners*, „Studia Paedagogica Ignatiana” (w druku)

- [17] Opora R., 2012, *Współczesne modele resocjalizacji oraz perspektywy na przyszłość*, „Niepełnosprawność”, 8, 59–69.
- [18] Padfield N., van Zyl Smit D., 2019, *Release from Prison: European Policy and Practice*, Oxford: Oxford University Press.
- [19] Pierzchała K., 2020, *Resocjalizacja w środowisku otwartym. Ujęcie teoretyczne i empiryczne*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- [20] Pytka L., 2005, *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodyczne*, Warszawa: APS.
- [21] Szymanowska A., 2006, *Czynniki sprzyjające i utrudniające readaptację społeczną recydywistów* (s. 183–197), [w:] *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, (red.) H. Machel, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- [22] Urban B., 2008, *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- [23] Urban B., 2015, *Profilaktyka i resocjalizacja. Wybrane konteksty i doświadczenia*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- [24] Urban B., 2019, *Współczesne kierunki badań i praktyki resocjalizacyjnej*, „Roczniki Pedagogiczne”, 11(47), 55–72.
- [25] Urban B., Stanik J.M. (red.), 2008, *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 1, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.